

การผลิตพืชไร่

และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

กรมส่งเสริมการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

02

ชุดสื่อองค์ความรู้การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในงานส่งเสริมการเกษตร

การผลิตพืชไร่และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

จัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ : พ.ศ. 2569

คำนำ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรของไทยอย่างชัดเจน ทั้งความแปรปรวนของอุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน และภัยธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น ทำให้การผลิตพืชผัก พืชไร่ และไม้ผลเผชิญความเสี่ยงเพิ่มขึ้น เกษตรกรจึงจำเป็นต้องมีความรู้และแนวทางการปรับตัวที่เหมาะสม

กรมส่งเสริมการเกษตร จึงได้จัดทำคำแนะนำ เรื่อง **“การผลิตพืชไร่และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ”** ขึ้น โดยสรุปและเรียบเรียงเนื้อหาจาก **“ชุดองค์ความรู้ฉบับสมบูรณ์การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในงานส่งเสริมการเกษตร : พืชผัก พืชไร่ และไม้ผล”** ของกองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตร เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร ในการให้คำแนะนำแก่เกษตรกรและวางแผนการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหาครอบคลุมผลกระทบต่อพืช แนวทางการจัดการความเสี่ยง เทคนิคการปรับตัวของพืชแต่ละชนิด

กรมส่งเสริมการเกษตรหวังเป็นอย่างยิ่งว่าชุดคู่มือนี้ จะช่วยเพิ่มความพร้อมให้กับเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกร ในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงลดผลกระทบ และสร้างระบบการเกษตรที่ยั่งยืนและมั่นคงยิ่งขึ้นในอนาคต

กรมส่งเสริมการเกษตร

พ.ศ. 2569

สารบัญ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

01

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ “มันสำปะหลัง”

02

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ “ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์”

05

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ “อ้อย”

08

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ “ถั่วเหลือง”

11

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ “ถั่วลิสง”

14

ข้อมูลเพิ่มเติม

17

สถานการณ์

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

บริบทความเปลี่ยนแปลง

ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในรอบ 40 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเขตเมืองที่เกิดปรากฏการณ์เกาะความร้อน (Heat Island Effect) แม้จำนวนพายุหมุนเขตร้อนจะลดลง แต่ทวีความรุนแรงทางภัยพิบัติมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงต่อเหตุการณ์ฝนตกหนัก น้ำท่วมฉับพลัน และดินโคลนถล่ม สลับกับภาวะฝนทิ้งช่วงและความแห้งแล้งที่ยาวนานกว่าเดิม

ผลกระทบต่อภาคเกษตร

ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้ของเกษตรกร ภาวะโลกร้อนทำให้อุณหภูมิเพาะปลูกเปลี่ยนไป พืชเศรษฐกิจสำคัญ เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อ้อย และพืชตระกูลถั่ว มีความเสี่ยงที่จะให้ผลผลิตลดลงจากการขาดแคลนน้ำและการระบาดของศัตรูพืชที่รุนแรงขึ้น

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

มันสำปะหลัง

มันสำปะหลัง เป็นพืชเขตร้อนที่เจริญเติบโตได้ดีในช่วงอุณหภูมิเฉลี่ย 25 - 29 องศาเซลเซียส ต้องการปริมาณน้ำฝนประมาณ 1,000 - 1,500 มิลลิเมตรต่อปี แม้จะมีศักยภาพในการทนทานต่อความแล้งได้ดีกว่าพืชไร่อื่น ๆ แต่มีความอ่อนไหวต่อปริมาณน้ำในช่วงตั้งตัว

ระยะวิกฤติ

ช่วงอายุ 1 - 5 เดือน เป็นระยะที่มีการพัฒนาระบบรากฝอยและเริ่มสะสมแป้งในรากสะสมอาหาร หากขาดน้ำติดต่อกันนานเกิน 2 เดือนในช่วงนี้ จะส่งผลกระทบต่อผลผลิตอย่างมีนัยสำคัญ โดยผลผลิตหัวสดอาจลดลงร้อยละ 32 - 60 และเปอร์เซ็นต์

ผลกระทบต่อการผลิตมันสำปะหลัง

ภัยแล้ง/ฝนทิ้งช่วง

เมื่อเผชิญสภาวะขาดน้ำและความชื้นสัมพัทธ์ต่ำ มันสำปะหลังจะตอบสนองทางสรีรวิทยาโดยการปิดปากใบเพื่อลดการคายน้ำ ส่งผลให้การแลกเปลี่ยนก๊าซลดลง กระบวนการสังเคราะห์แสงหยุดชะงัก การเจริญเติบโตของลำต้นและใบลดลง

ในกรณีที่เกิดภาวะฝนทิ้งช่วงยาวนานจนพืชทิ้งใบและต่อมามีฝนตกลงมาใหม่ พืชจะเกิดการกระตุ้นทางสรีรวิทยาให้ตั้งอาหาร (แป้ง) ที่สะสมไว้ในหัว ย่อยสลายกลับมาเป็นน้ำตาลเพื่อใช้สร้างใบใหม่ ส่งผลให้น้ำหนักหัวลดลงและเปอร์เซ็นต์แป้งต่ำกว่ามาตรฐาน

มันสำปะหลังไม่ทนต่อน้ำท่วมขัง หากดินระบายน้ำไม่ดี และมีน้ำท่วมขังราก จะทำให้เกิดภาวะขาดออกซิเจน รากเน่าเสียหาย และหัวเน่าภายในเวลาสั้น ๆ โดยเฉพาะพันธุ์ที่มีปริมาณกรดไฮโดรไซยานิกต่ำมักจะอ่อนแอกว่า

น้ำท่วม/ฝนตกชุก

ผลกระทบต่องานแวดล้อมการผลิตมันสำปะหลัง

โรค และแมลงศัตรูพืช

♣ หนอนกระทู้หอม ระบาดหนักในช่วงอากาศร้อนและฝนตกชุก โดยเฉพาะพื้นที่เดิมที่เคยปลูกผัก เข้าทำลายมันสำปะหลังได้ทุกระยะ โดยเฉพาะช่วง 2 เดือนแรก ด้วยการกัดกินใบอ่อน ก้าน และลำต้นจนแห้งเสียหาย

♣ แมลงห้วยขาวยาสูบ ระบาดช่วงอุณหภูมิสูงขึ้นและมีภัยแล้ง ซึ่งทำให้แพร่พันธุ์เร็ว ตัวอ่อนและตัวเต็มวัยจะดูดกินน้ำเลี้ยง ทำให้ใบเป็นจุดเหลือง หงิกงอ ขอบม้วนลง ต้นแคระแกรน และอาจยืนต้นตายได้

♣ เพลี้ยแป้งสีชมพู ระบาดรุนแรงในสภาพอากาศร้อน เข้าดูดกินน้ำเลี้ยงบริเวณยอดและซบถ่ายมูลหวานเหนียว ชักน้ำให้เกิด “ราดำ” ปกคลุมใบจนสังเคราะห์แสงไม่ได้ ส่งผลให้ยอดแตกพุ่มเป็นกระจุก ข้อยถี้ หรือแห้งตาย

♣ โรคเน่ามันสำปะหลัง ระบาดเมื่อฝนทิ้งช่วงและแห้งแล้ง เข้าดูดกินน้ำเลี้ยงจนใบซีดขาวขาดคลอโรฟิลล์ หากรุนแรงจะสร้างเส้นใยคลุมยอด ใบจะกระด้าง กรอบ และร่วงหล่นกระทบต่อการสร้างหัวมันโดยตรง

การปลูกมันสำปะหลังไทยพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก ทำให้เสี่ยงผลผลิตลดลงเมื่อเกิดภัยแล้ง จึงจำเป็นต้องเน้นการจัดการพืชดิน และน้ำ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มผลผลิตในพื้นที่จำกัด

ปริมาณน้ำฝน

แนวทางการรับมือในการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การรับมือ ในระดับป่ร้าน

ปรับเทคนิคการผลิต ปรับปฏิทินปลูกเพื่อเลี่ยงช่วงแล้ง และฝนทิ้งช่วง สลับพันธุ์พืชไม่ให้ซ้ำเดิม และแช่ท่อนพันธุ์ก่อนปลูกเพื่อลดโรค

การจัดการน้ำ ขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติและขุดสระเก็บน้ำสำรองในพื้นที่ตนเอง เพื่อให้มีน้ำเพียงพอในยามฉุกเฉิน

การจัดการพื้นที่ เลือกพื้นที่ปลูกที่น้ำท่วมไม่ถึง ใช้วัสดุธรรมชาติคลุมดินเพื่อรักษาความชื้น และบำรุงดินสม่ำเสมอด้วยปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์

ปรับระบบฟาร์ม ลดการปลูกพืชเชิงเดี่ยว หันมาทำเกษตรผสมผสานหรือปลูกพืชหมุนเวียน เพื่อกระจายความเสี่ยงและช่วยรักษาระบบนิเวศในแปลง

ปุ๋ยสังกัด ใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินจริง ช่วยลดต้นทุนค่าปุ๋ยส่วนเกิน เพิ่มผลผลิต และลดก๊าซเรือนกระจกจากการใช้สารเคมี

Smart Farming นำเทคโนโลยีมาช่วย เช่น ใช้ระบบน้ำหยดเพื่อประหยัดน้ำ และใช้วัสดุคลุมแปลงลดการระเหยของน้ำและป้องกันวัชพืช

ก่อนพันธุ์สะอาด เลือกใช้พันธุ์จากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อที่ปลอดโรคและทนทาน ช่วยลดความเสี่ยงจากโรคระบาดได้ดีกว่าพันธุ์ทั่วไป

เทคโนโลยีจัดการดิน ไถระเบิดดินดานช่วยให้รากพืชลงลึกหาอาหารได้ดีขึ้น และบริหารจัดการธาตุอาหารในดินให้เหมาะสมกับสภาพอากาศ

เทคโนโลยี และนวัตกรรม

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นพืช C4 ที่มีประสิทธิภาพการสังเคราะห์แสงสูง ต้องการแสงแดดจัด และปริมาณน้ำสม่ำเสมอประมาณ 450 - 600 มิลลิเมตรตลอดฤดูปลูก อุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับการเจริญเติบโตคือ 24 - 30 องศาเซลเซียส

ระยะวิกฤติ

ระยะออกดอกและผสมเกสร ช่วงอายุ 50 - 55 วัน เป็นช่วงที่พืชมีความอ่อนไหวที่สุด หากขาดน้ำในช่วงนี้จะส่งผลกระทบต่อการสร้างเมล็ดโดยตรง

ผลกระทบต่อการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ภัยแล้ง/ฝนทิ้งช่วง

หากอุณหภูมิสูงเกิน 35 - 40 องศาเซลเซียส ในช่วงผสมเกสร จะทำให้อับละอองเรณูแห้งและไหม้ (Pollen Desiccation) ละอองเรณูเป็นหมัน หรือเส้นไหมแห้งเหี่ยว ทำให้ผสมไม่ติด เกิดเมล็ดฝืนหลอ และผลผลิตลดลง

พืชจะแสดงอาการใบม้วนเหี่ยวในช่วงเช้าเพื่อลดพื้นที่รับแสง หากขาดน้ำรุนแรงในช่วงสร้างเมล็ด น้ำหนักเมล็ดจะลดลง

หากดินชื้นเกินไปหรือน้ำท่วมขัง จะทำให้รากขาดอากาศหายใจ ลดความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหาร ผลผลิตลดลง หรือต้นตายได้ นอกจากนี้ลมพายุยังเสี่ยงทำให้ต้นหักล้ม อาจทำให้ไม่ติดฝักได้ถึงร้อยละ 50 และผลผลิตโดยรวมลดลง

น้ำท่วม/ฝนตกชุก

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

โรค และแมลงศัตรูพืช

☞ **โรคน้ำค้าง** ระบาดรุนแรงในฤดูฝนที่มีอุณหภูมิต่ำ และความชื้นสูง ทำให้ต้นแคระแกร็น ใบเป็นทางสีขาวหรือเหลือง

☞ **โรคราสนิม** ระบาดรุนแรงช่วงปลายฤดูฝนถึงต้นฤดูหนาวที่มีความชื้นสูง และอุณหภูมิค่อนข้างเย็น แต่จะระบาดน้อยในช่วงที่มีอุณหภูมิสูง

☞ **โรคใบจุด/ใบไหม้** พบมากเมื่อฝนตกหนักติดต่อกัน

☞ **หนอนเจาะลำต้น** มักระบาดมากในสภาพอากาศแห้งแล้งหรือฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน ทำให้ต้นชะงักการเติบโตและหักล้มง่าย

แนวทางการรับมือในการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การรับมือในระดับไร่นา

☞ **ปรับเทคนิคการผลิต** ปรับเปลี่ยนปฏิทินและเหลือมเวลาปลูกเพื่อกระจายความเสี่ยง พร้อมเปลี่ยนมาใช้พันธุ์ที่ทนทานต่อภัยแล้งเพื่อให้ยังได้ผลผลิตแม้ฝนทิ้งช่วง

☞ **การจัดการน้ำ** เปลี่ยนมาใช้ระบบน้ำหยดหรือสปริงเกอร์ และปรับปรุงระบบการส่งน้ำโดยใช้ท่อ PE แทนการใช้รางเปิดเพื่อลดการระเหยของน้ำ ควบคู่กับการสร้างแหล่งเก็บน้ำสำรอง และใช้วัสดุคลุมแหล่งน้ำเพื่อลดการระเหยช่วงหน้าแล้ง

☞ **การจัดการพื้นที่** ปรับระดับหน้าดินให้เรียบแต่มีความลาดเอียงเล็กน้อยเพื่อให้ระบายน้ำได้รวดเร็ว และยกคันนาให้สูงขึ้นเพื่อช่วยชะลอน้ำไม่ให้ท่วมขังเสียหาย

☞ **ปรับระบบฟาร์ม** ลดการปลูกพืชเชิงเดี่ยว หันมาทำเกษตรผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ลดสารเคมี และหยุดพักแปลงในช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติรุนแรง

การปรับปรุงพันธุ์พืช วิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ให้ทนทานต่อความแห้งแล้งเพื่อรองรับภาวะ ฝนทิ้งช่วง

เกษตรแม่นยำ ใช้เทคโนโลยีวิเคราะห์ดินและ ความต้องการของพืช เพื่อให้ปุ๋ยและน้ำในปริมาณที่เหมาะสม พอดี ช่วยลดต้นทุนและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ระบบเตือนภัย พัฒนาระบบพยากรณ์อากาศที่แม่นยำ เพื่อให้เกษตรกรเตรียมตัวรับมือภัยธรรมชาติได้ทันเวลาที่ ช่วยลดความเสียหายของผลผลิต

เทคโนโลยี และนวัตกรรม

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

อ้อย

อ้อย เป็นพืชที่มีชีวมวลสูง ต้องการน้ำมากในการสร้างลำต้นและการสะสมน้ำตาล มีระยะการเจริญเติบโต 4 ระยะ ได้แก่ ระยะงอก ระยะแตกกอ ระยะย่างปล้อง และระยะสุกแก่

ระยะวิกฤติ

ระยะงอก (ช่วงอายุ 0 - 1.5 เดือน) ต้องการความชื้นและความร้อนที่พอเหมาะ เพื่อกระตุ้นให้ตาอ้อยแตกหน่อ

ระยะแตกกอ (ช่วงอายุ 1.5 - 3 เดือน) เป็นช่วงสร้างจำนวนลำต้อกอ การขาดน้ำในช่วงนี้จะทำให้การแตกกอลดลงอย่างถาวร

ระยะย่างปล้อง (ช่วงอายุ 3 - 8 เดือน) เป็นระยะที่อ้อยเจริญเติบโตเร็วที่สุด สร้างน้ำหนักและชีวมวลมากที่สุด ต้องการน้ำและแสงแดดสูงสุด หากขาดน้ำผลผลิตจะลดลงทันที

ผลกระทบต่อการผลิตอ้อย

ภัยแล้ง/ฝนทิ้งช่วง

ในช่วงที่อุณหภูมิสูง อ้อยจะคายน้ำมาก ทำให้ความต้องการน้ำเพิ่มขึ้น หากขาดน้ำในช่วงระยะแตกกอ จะส่งผลให้จำนวนลำต่อไร่ น้อยลง และหากขาดน้ำในช่วงระยะย่างปล้อง จะทำให้ลำต้นแคระแกร็น ปล้องสั้น ไม่ยืดตัว และน้ำหนักลดลง

การขาดน้ำในระยะสุกแก่ (10 เดือนขึ้นไป) มีผลกระทบ น้อยที่สุดและอาจช่วยเพิ่มค่าความหวาน (C.C.S.) แต่หากแล้งจัดเกินไปจนใบแห้งตายจะทำให้ น้ำหนักลดลง

อ้อยในระยะแรกปลูก (อายุต่ำกว่า 1 เดือน) หรือระยะแตกกอ หากมีน้ำท่วมมิดยอดอ้อยจะเน่าตาย แต่หากลำต้นยืดสูงพ้นน้ำแล้ว (ประมาณ 50 - 100 ซม.) อ้อยจะมีความทนทานต่อน้ำท่วมขังได้ดี สามารถอยู่ได้นานเป็นเดือนโดยไม่ตาย

น้ำท่วม/ฝนตกชุก

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมการผลิตอ้อย

โรคและแมลงศัตรูพืช

☞ โรคใบขาว เกิดจากเชื้อไฟโตพลาสมา มีเพลี้ยจักจั่น สีน้ตาลเป็นพาหะ ระบาดรุนแรงในสภาพแล้ง ทำให้อ้อยแตกหน่อฝอยสีขาวคล้ายกอตะไคร้ ไม่สร้างลำ

☞ โรคเส้ดำ เชื้อราแพร่กระจายได้ดีในสภาพร้อนแห้ง ยอดอ้อยเปลี่ยนเป็นก้านสีดำคล้ายเส้

☞ โรคเหี่ยวเน่าแดง เกิดจากเชื้อรา มักพบเมื่อสภาพอากาศชื้นสลับแล้ง หรือน้ำท่วมขัง

☞ หนอนกออ้อย (หนอนกอลายจุดเล็ก, สีขาว, สีชมพู) เจาะทำลายยอดทำให้เกิดอาการยอดเหี่ยวตาย ระบาดรุนแรงเมื่ออุณหภูมิสูง ความชื้นต่ำ และฝนแล้ง

☞ ดั่งหนวดยาว ระบาดในดินร่วนปนทราย ทำลายรากและโคนต้น ทำให้อ้อยยืนต้นตาย

แนวทางการรับมือในการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การรับมือในระดับไร่นา

☞ ปรับเทคนิคการผลิต เลือกพันธุ์ที่ทนทานและเหมาะสมกับพื้นที่

- ขอนแก่น 3 ผลผลิตสูง ต้านทานโรคเส้ดำ เหมาะกับดินร่วนปนทราย

การรับมือ ในระดับไร่นา (ต่อ)

- **ขอนแก่น 80** แตกกอดี ผลผลิตสูง ต้านทานโรคแสดำ
- **อุทอง 17** ปรับตัวได้ดีในเขตน้ำฝน ดินร่วนปนทราย ผลผลิตสูง
- **กวก. นครสวรรค์ 1** ให้ความหวานสูง (15.77 C.C.S.) เหมาะกับดินร่วนเหนียว

การจัดการน้ำ

- **ระบบน้ำหยด** เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำได้สูงสุด ช่วยรักษาความชื้นในดินได้นานกว่า ทำให้รากหาอาหารได้ดีขึ้น เพิ่มผลผลิตอ้อยได้เป็นเท่าตัว และเพิ่มความหวานได้ถึง 2% เมื่อเทียบกับระบบร่อง
- **ธนาคารน้ำใต้ดิน** ชุดบ่อให้ลึกถึงชั้นหินอุ้มน้ำ เพื่อเติมน้ำฝนลงสู่ชั้นบาดาล ช่วยแก้ปัญหาภัยแล้งระยะยาว และป้องกันน้ำท่วมขัง

 การจัดการพื้นที่และวัสดุเหลือใช้ ตัดอ้อยสด ลดการเผา ใบอ้อยที่คลุมดิน ช่วยรักษาความชื้น ป้องกันวัชพืช ลดอุณหภูมิดิน และย่อยสลายเป็นอินทรีย์วัตถุ ทำให้อ้อยต่อมมีความสมบูรณ์ไว้ต่อได้นานขึ้น

 เครื่องสางใบอ้อย ช่วยสางใบแห้งก่อนตัด ทำให้เก็บเกี่ยวอ้อยสดได้เร็วขึ้น ลดแรงจูงใจในการเผาใบเพื่อเร่งงาน

 เครื่องตัดกลบใบอ้อย เป็นทางเลือกในการจัดการเศษใบหลังตัดสด โดยตัดสับและไถกลบลงดินแทนการเผาทิ้ง

 ระบบเตือนภัย ใช้ตัดย่อยใบอ้อยในร่องอ้อยต่อหลังตัดสด ช่วยให้ดูแลรักษาแปลงง่ายขึ้นและบำรุงต่อ

เทคโนโลยี และนวัตกรรม

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ถั่วเหลือง

ถั่วเหลือง เป็นพืชวันสั้นที่มีความไวต่อช่วงแสงและอุณหภูมิ เจริญเติบโตได้ดีในอุณหภูมิเฉลี่ย 25 - 30 องศาเซลเซียส หากอุณหภูมิต่ำกว่า 10 องศาเซลเซียส หรือสูงเกิน 40 องศาเซลเซียส การเจริญเติบโตจะหยุดชะงัก ดินที่เหมาะสมคือดินร่วนถึงดินร่วนเหนียวที่มีการระบายน้ำดี ค่าความเป็นกรด - ด่าง (pH) 5.5 - 7.0

ระยะวิกฤติ

ระยะออกดอกและติดฝัก (R1 - R5) เป็นช่วงที่พืชต้องการน้ำและธาตุอาหารสูงสุด หากขาดน้ำในช่วงนี้จะทำให้ดอกร่วง ฝักลีบ และจำนวนเมล็ดต่อฝักลดลงอย่างถาวร

ผลกระทบต่อการผลิตถั่วเหลือง

ภัยแล้ง/ฝนทิ้งช่วง

☹ **ระยะเจริญเติบโตทางลำต้น** พืชชะงักการเจริญเติบโต ลำต้นแคระแกร็น และกระบวนการตรึงไนโตรเจนของปมราก ลดลง

☹ **ระยะออกดอกและติดฝัก** พืชจะทิ้งดอกและฝักอ่อน จำนวนฝักต่อต้นลดลง ฝักลีบ และเมล็ดไม่สมบูรณ์

☹ **คุณภาพเมล็ด** อุณหภูมิสูงและแล้งในช่วงสะสมน้ำหนักเมล็ด ทำให้เมล็ดมีขนาดเล็ก ปริมาณน้ำมันเพิ่มขึ้นแต่โปรตีนลดลง

ถั่วเหลืองอ่อนแอต่อสภาพน้ำขังมาก หากน้ำท่วมขังเพียงระยะสั้น ๆ รากจะขาดอากาศและต้นตายทันที และฝนตกชุกช่วงเก็บเกี่ยวทำให้เมล็ดมีความชื้นสูง เกิดเชื้อราและคุณภาพเมล็ดพันธุ์ลดลง

น้ำท่วม/ฝนตกชุก

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมการผลิตถั่วเหลือง

โรค และแมลงศัตรูพืช

อุณหภูมิมีผลต่อการเข้าทำลายของโรคและแมลง โดยอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของถั่วเหลือง มักจะเป็นอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการระบาดของโรคและแมลงศัตรูที่สำคัญด้วยเช่นกัน

แนวทางการรับมือในการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การรับมือในระดับไร่นา

☞ ปรับเทคนิคการผลิต กำหนดวันปลูกโดยหลีกเลี่ยงไม่ให้ระยะออกดอกตรงกับช่วงแล้งจัด เพื่อป้องกันดอกร่วงและหลีกเลี่ยงไม่ให้ระยะเก็บเกี่ยวตรงกับช่วงฝนตกชุก เพื่อรักษาคุณภาพเมล็ดและลดความชื้น

☞ การจัดการน้ำ ระบบระบายน้ำสำคัญที่สุดสำหรับถั่วเหลือง เกษตรกรต้องจัดทำร่องระบายน้ำรอบแปลงและระหว่างแปลงปลูก เพื่อป้องกันน้ำขังโคนต้นเมื่อเกิดฝนตกหนัก

ในฤดูแล้ง ต้องให้น้ำเสริมทุก 7 - 10 วัน โดยเฉพาะในระยะวิกฤต

☞ การปรับปรุงดิน ปรับสภาพดินให้ร่วนซุย มีค่า pH 5.5 - 7.0 เพื่อให้ธาตุอาหารละลายออกมาได้ดีที่สุด และควรปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อตัดวงจรโรค

🌱 เทคโนโลยีชีวภาพทางดิน คลุกเมล็ดพันธุ์ด้วยเชื้อไรโซเบียมก่อนปลูก นวัตกรรมนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการสร้างปมรากในการตรึงไนโตรเจนจากอากาศมาใช้ประโยชน์ ทำให้พืชทนทานต่อสภาพดินเลวและลดต้นทุนปุ๋ยเคมี

🌱 พันธุศาสตร์และการปรับปรุงพันธุ์ เลือกใช้พันธุ์ที่ได้รับการรับรองและเหมาะสมกับช่วงแสงของฤดูกาลนั้น ๆ เช่น พันธุ์เชียงใหม่ 60 พันธุ์ สจ.5 และใช้พันธุ์ต้านทานโรคในพื้นที่ที่มีประวัติการระบาดของโรคราสนิม

🌱 เครื่องจักรกลเกษตร ใช้เครื่องปลูกเพื่อควบคุมระยะห่างระหว่างต้นให้สม่ำเสมอ แนะนำระยะระหว่างแถว 30 ซม. ซึ่งช่วยให้การจัดการวัชพืชและการเก็บเกี่ยวด้วยเครื่องจักรทำได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดการสูญเสียผลผลิต

เทคโนโลยี และนวัตกรรม

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ถั่วลิสง

ถั่วลิสง เป็นพืชตระกูลถั่วที่มีลักษณะพิเศษคือ ออกดอกบนดิน สร้างฝักใต้ดิน เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนปนทรายที่มีการระบายน้ำและถ่ายเทอากาศดี อุณหภูมิที่เหมาะสมคือ 25 - 30 องศาเซลเซียส หากอุณหภูมิต่ำกว่า 12 องศาเซลเซียส หรือสูงเกิน 35 องศาเซลเซียส การเจริญเติบโตและผลผลิตจะลดลง

ระยะวิกฤติ

ระยะทางเข้มนลงดิน ช่วงอายุประมาณ 30 - 60 วัน (ระยะ R2-R3) เป็นช่วงที่รังไข่ที่ได้รับการผสมแล้ว จะยืดยาวและโค้งลงสู่ดินเพื่อพัฒนาเป็นฝัก ดินต้องมีความชื้นเหมาะสมและไม่แข็งกระด้างเพื่อให้เข้มนลงไปได้

ผลกระทบต่อการผลิตถั่วลิสง

ภัยแล้ง/ฝนทิ้งช่วง

ภัยแล้งและฝนทิ้งช่วงส่งผลกระทบต่อถั่วลิสง 3 ด้าน คือทำให้ ผิวดินแข็งตัวจนเข้มนลงหรือปลายเข้มนแห้งตาย ส่งผลให้ไม่ติดฝัก ต่อมาคือทำให้เกิดภาวะเมล็ดลีบ เนื่องจากการขาดน้ำทำให้ฝักไม่สามารถดูดซึมน้ำและแร่ธาตุจากดินได้ และร้ายแรงที่สุดคือการกระตุ้นให้เกิดเชื้อราสร้างสารพิษ **“อะฟลาทอกซิน”** ปนเปื้อนในเมล็ดช่วงปลายฤดู ซึ่งทำลายคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิตอย่างรุนแรง อีกทั้งสภาพอากาศร้อนแล้งยังเอื้อต่อการระบาดของเพลี้ยไฟ พยาหะนำโรคยอดไหม้ และเสียนดินที่เข้ากัดทำลายฝักเสียหายซ้ำเติม

ภาวะน้ำท่วมขังและฝนตกชุกเป็นปัจจัยเสี่ยงวิกฤตสำหรับถั่วลิสง หากมีน้ำท่วมขังเพียง 3 วัน รากจะขาดอากาศหายใจ ทำให้ต้นใบเหลืองและเน่าตายทั้งแปลง ส่วนในช่วงเก็บเกี่ยว หากมีฝนตกชุกจะทำให้เกิดปัญหาเมล็ดงอกคาฝัก เปลือกฝักสกปรก และเกิดเชื้อราเข้าทำลายคุณภาพ

น้ำท่วม/ฝนตกชุก

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมการผลิตถั่วลิสง

โรค และแมลงศัตรูพืช

☞ **โรคยอดไหม้** มีเพลี้ยไฟเป็นพาหะ ระบาดรุนแรงในสภาพอากาศร้อนแห้ง ยอดอ่อนจะบิดเบี้ยว เป็นแผลสีน้ำตาลไหม้ และยืนต้นตาย

☞ **โรคโคนเน่าขาว** เกิดจากเชื้อรา *Sclerotium rolfsii* ระบาดในสภาพอากาศร้อนชื้น ทำให้โคนต้นเน่าและยุบตัวลง

☞ **โรคใบจุด** ทั้งใบจุดสีดำและสีน้ำตาล ระบาดมากเมื่อมีความชื้นสูง ทำให้ใบร่วงเร็ว ส่งผลกระทบต่อการสร้างอาหารไปเลี้ยงฝัก

☞ **เพลี้ยไฟ** ระบาดช่วงแล้ง ดูดกินน้ำเลี้ยงและเป็นพาหะโรคยอดไหม้

☞ **เสี้ยนดิน** กัดเจาะฝักใต้ดินเสียหายรุนแรง โดยเฉพาะในดินทรายช่วงหน้าแล้ง

แนวทางการรับมือในการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การรับมือในระดับไร่นา

☞ **ปรับเทคนิคการผลิต** เลือกพันธุ์ที่ทนทานและเหมาะสมกับพื้นที่

- ขอนแก่น 6 เมล็ดโต ต้านทานโรคยอดไหม้
- ขอนแก่น 9 ผลผลิตสูง ปรับตัวได้ดี ทนทานต่อ

โรคโคนเน่าขาว

การรับมือ ในระดับไร่ (ต่อ)

- **ไถนาน 9** เป็นพันธุ์มาตรฐานที่ปรับตัวได้ดีใน
ทุกสภาพพื้นที่

การจัดการน้ำ ระบบน้ำหยด เหมาะสำหรับพื้นที่ดินทราย
ช่วยเพิ่มผลผลิตได้ 1.4 - 1.5 เท่า และเพิ่มเปอร์เซ็นต์
การกะเทาะเมล็ดได้สูงถึง 73.7% การให้น้ำสม่ำเสมอ
ช่วงปลายฤดูยังช่วยลดความเสี่ยงของการเกิดสารพิษ
อะฟลาทอกซินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการพื้นที่

- **การบำรุงดิน** ใส่ปุ๋ยซั่ม อัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่
ในระยะออกดอก (30 - 40 วัน) โดยโรยข้างแถว
แล้วพรวนดินกลบ ช่วยให้เปลือกถั่วแข็งแรง เมล็ดเต็ม
ลดการเกิดเมล็ดลีบ และปรับปรุงโครงสร้างดินไม่ให้นแน่นทึบ

- **การยกร่องปลูก** สำคัญมากเพื่อช่วยระบายน้ำในช่วง
ฝนตกหนัก ป้องกันน้ำขังโคนต้น และทำให้ดินร่วนซุย
เหมาะแก่การแทงเข็ม

- **การคลุมดิน** ใช้ฟางข้าวหรือวัสดุคลุมดินเพื่อรักษา
ความชื้นและลดอุณหภูมิดินในช่วงแล้ง

เทคโนโลยีการลดความชื้น การลดความชื้นอย่างรวดเร็ว
หลังการเก็บเกี่ยวเพื่อยับยั้งเชื้อราสร้างสารพิษ เช่น Aflatoxin
โดยใช้เทคโนโลยีการลดความชื้นที่หลากหลาย เช่น ลมร้อน
ร่วมกับอินฟราเรด/ไมโครเวฟ, การอบแห้งในสถานะสุญญากาศ
หรือการใช้ระบบควบคุมที่แม่นยำ เพื่อลดความชื้นเมล็ด
หรือผลผลิตให้ต่ำกว่าจุดวิกฤติภายในเวลาอันสั้น โดยเน้นที่
การระบายความชื้นออกจากเมล็ดเร็วที่สุดเพื่อ ไม่ให้เชื้อรา
เจริญเติบโตได้

เทคโนโลยี และนวัตกรรม

ข้อมูลเพิ่มเติม

ชุดองค์ความรู้

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพ
ภูมิอากาศในงานส่งเสริมการเกษตร
พืชผัก พืชไร่ และไม้ผล

ชุดองค์ความรู้

การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
ในงานส่งเสริมการเกษตร : พืชผัก พืชไร่ และไม้ผล
กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

Scan เพื่ออ่าน

จัดทำโดย :
กลุ่มพัฒนาสื่อส่งเสริมการเกษตร